

نتایج انقلاب ایران

پیش آرزیدی

ترجمه و تفسیر حقیقت خواه

www.ketab.ir

تقدیم به مردم ایران

۲۰۰۳ - سال سالگردهای مهم:

- ۵۰ سال از کودتایی که محمد مصدق نخست‌وزیر ایران را سرنگون کرد.
- ۲۵ سال از رخداد‌های اصلی انقلاب ۱۳۵۷ ایران.
- ۶ سال از انتخاب قاطع محمد خاتمی به ریاست جمهوری ایران.
- مبارزه ادامه دارد.

Keddie, Nikki

کدی، نیکی

نتایج انقلاب ایران / نیکی آر. کدی. - ترجمه مهدی ... - تهران: ققنوس، ۱۳۸۳.

ISBN 964-512-7

۱۷۴ ص.

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

Iran: Roots and Results of Revolution
عنوان اصلی: ۲۰۰۳, 2003.

کتابنامه: ص. ۱۶۵-۱۶۸.

۱. ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی - ۱۳۵۷ - علل. ۲. ایران - تاریخ - قرن ۱۴. الف. حقیقت‌خواه، مهدی، ۱۳۲۶ - ، مترجم. ب. عنوان. ج. عنوان: ریشه‌های انقلاب ایران.

۹۵۵/۰۸۳

DSR1551/479

۱۳۸۳

۸۲-۳۶۹۷۷ م

کتابخانه ملی ایران

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Modern Iran

Roots and Results of Revolution

(Chapters 10, 11 & 12)

Nikki R. Keddie

Copyright © 2003 by Yale University

All rights reserved.

© حق نشر فارسی این کتاب را انتشارات دانشگاه ییل
به انتشارات ققنوس واگذار کرده است.
تمام حقوق محفوظ است.

ققنوس

تهران، خیابان انقلاب، خیابان شادای ژاندارمری،

شماره ۱۱۱، تلفن ۴۰۰۰۰۰۰۰ / ۶۶۴۰۰۰۰۰

✽ ✽

نیکی آر. کیدی

نتایج انقلاب ایران

ترجمه مهدی حقیقت‌خواه

چاپ پنجم

۱۵۰۰ نسخه

۱۳۹۳

چاپ شمشاد

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۳۱۱ - ۵۱۲ - ۸

ISBN: 978 - 964 - 311 - 512 - 8

www.qoqnos.ir

Printed in Iran

۷۰۰۰ تومان

یادداشت

پدیده انقلاب اسلامی مردم ایران از آن رو که نتایج و پیامدهایش مرزهای ملی را درنوردید و تأثیراتی در مرزبندی‌های سیاسی منطقه‌ای و حتی جهانی از خود بر جای گذاشت در تمامی طول سالی که از پیروزی آن می‌گذرد مورد توجه بسیاری از محققان، سیاستمداران و حتی مردمان عادی در نقاط مختلف کره خاک بود. کتاب «تاریخ و پژوهشگرانی که این پدیده بزرگ سیاسی قرن بیستم را از منظر خود تفسیر کرده‌اند» به واکاوی ابعاد مختلف آن نشسته‌اند. هر داده‌ای را از منظر علایق و آگاهی‌های خود به این مهم پرداخته‌اند و از این رو هست که این حادئه مشخص و واحد، تحلیل‌های متعدد و گوناگونی را دربرمی‌گیرد. تناقضی به خود اختصاص داده است و این تناقض را می‌توانیم بی‌عیبی است. زیرا پژوهشگر و نویسنده غربی، به ویژه آمریکایی، پدیده‌ها را طبق آموخته‌ها و احتمالاً ذائقه خود تفسیر و تعبیر می‌کنند و جز این نیز نمی‌توان انتظاری داشت.

خانم نیکی آر. کدی از جمله پژوهشگرانی است که پدیده انقلاب اسلامی توجه او را به خود جلب کرده و از رویه‌ای بی‌طرفانه این موضوع نگریسته است. او حاصل تحقیقاتش را در این کتاب در سه ریشه‌های انقلاب ایران انتشار داد و سپس با افزودن سه فصل به این کتاب و نوشتن مقدمه‌ای جدید بر آن کتاب ریشه‌ها و نتایج انقلاب ایران را منتشر کرد. مطالعه اجمالی کتاب دوم خانم کدی که اینک ترجمه سه فصل پایانی آن (نتایج انقلاب ایران) پیش روی شماست نشان از آن دارد که علی‌رغم زحمت مؤلف در تدوین و تألیف اثر، شرط اولیه تحقیق علمی و آکادمیک که «بی‌طرفی در موضوع تحقیق است» رعایت نشده و نویسنده آشکارا در چند جا آن را بروز داده است. از جمله آن‌جا که می‌نویسد: «بی‌علاقگی خود را نسبت به حکومت روحانیان پنهان نمی‌کنم» و یا در آخر

کتاب که آرزوی خود برای آینده سیاسی ایران را به قلم آورده است.

علاوه بر این شرط دیگری از یک تحقیق عالمانه مفقود بوده و آن بهره‌گیری یکسویه نویسنده از منابع تولیدی مخالفان انقلاب است. ناگفته پیداست که برای رسیدن به نتیجه درست و بی‌خطا باید هم سخن مخالف را شنید و هم حرف مدافع را، اما در این تحقیق مهم‌ترین منابع پژوهش به تعبیر نویسنده، آثار پژوهشگران ایرانی تبار مقیم غرب بوده است. درست به همین دلیل است که گاه آمار و اطلاعات اشتباه و بعضاً تحریف واقعیت‌های تاریخی در کتاب رخ می‌نماید.

این کتاب ترجمه و انتشار این اثر حداقل سودی که می‌تواند در بر داشته باشد، شنا کردن اهل علم و علاقه‌مندان به تحلیل‌ها و نگرش‌ها، دیگر در باره انقلاب اسلامی است و بدیهی است که چاپ و نشر آن به هر نحوی که به معنای تأیید یافته‌ها و تحلیل‌های نویسنده نیست. اعتقاد منی، این است که همه سخن‌ها را باید شنید و نیکوترین نتیجه را باید برداشت.

WWW.KETAB-IR

فهرست

پیش	۹
۱. سیاست و اقتصاد در آیه آیه [آیت الله] خمینی ۱۳۶۸ - ۱۳۵۸	۱۵
۲. سیاست و اقتصاد در ایران پس از [آیت الله] خمینی	۵۳
۳. جامعه، جنسیت، فرهنگ و زنان و بصری	۸۹
نتیجه گیری	۱۳۷
یادداشت ها	۱۴۷
منابع	۱۶۵
نمایه	۱۶۹

پیشگفتار

امسال، سال ۲۰۰۲، بیست و نهمین سالگرد انقلاب ایران است که سرانجام در بهمن ۱۳۷۷، بیروزی نهایی رسید. این انقلاب موجب توجه جهانی به ایران و پدید آمدن نوشته‌های نظری و تجربی بسیار متنوعی شد که تاکنون ادامه دارد. سال ۱۳۷۲/۲۰۰۳ همچنین سالی سرنوشت‌ساز برای کل منطقه خاورمیانه و زمان مناسبی است. این که به خلاصه کردن هم پیشینه تاریخی انقلاب ایران و هم تحول ایران در سال ۱۳۵۷ به بعد در یک جلد اقدام شود.

ریشه‌های انقلاب: تاریخ تفسیری ایران معاصر در سال ۱۹۸۱، یعنی ۲۲ سال قبل، منتشر شد و تاکنون، یعنی پس از بیش از دو دهه از تاریخ انتشارش، همچنان خوانندگان قابل توجهی را چه در غرب و چه در شرق، در ترجمه فارسی‌اش در ایران* به خود جلب کرده است. مدیران انتشارات دانشگاه پیل در سال ۲۰۰۲ از من خواستند که اجازه دهم چاپ تازه‌ای از کتاب منتشر کنند یا در صورت تمایل کتاب را بازنگری و به روز کنم. من در این باره را برگزیدم، به ویژه که پیل، خواستار بازنویسی کامل متن نبود، بلکه آن چیزی را ترجیح می‌داد که من در کتاب حاضر فراهم آورده‌ام: سه فصل جدید که

* این کتاب با عنوان ریشه‌های انقلاب ایران و با ترجمه دکتر عبدالرحیم گواهی در سال ۱۳۶۹ در تهران منتشر شده است. - م.

رخدادهای پس از سال ۱۳۵۷ را در بر بگیرد، تصحیح پاره‌ای نکات در متن قبلی که اکنون اشتباه به نظر می‌رسد، و یک نتیجه‌گیری تازه، پیشگفتار، و کتاب‌شناسی و پانوشته‌های بازنگری شده. این رویکرد بدان معنا بوده است که برخی نکات در متن که نیاز به بازنگری نداشت یا تغییر کوچکی را می‌طلبید با یادداشت‌ها و نقل قول‌های مختصر از کتاب‌های منتشره پس از سال ۱۹۸۱ تکمیل شود، هر چند انجام دادن این کار با در نظر گرفتن تمام کتاب‌های مطرح به معنای گسترش بی‌دلیل پانوشته‌ها بود. ویراستاران از روی محبت مدیریتفتند که در یادداشت‌های تازه نام کوچک مؤلفان به طور کامل درج نشده است که در یادداشت‌های پیشین چنین نیست.

به هنگام زنگ زدن این نظر به نکته‌ای جلب شد که نخست‌پری اندرسون گوشرد کرده بود. آن این که فصل مربوط به رضاشاه نامتوازن است. این فصل عمدتاً سرچشمه و نقد برنامه‌های اقتصادی او، بر مبنای پژوهش خودم، بود، در حالی که اکثرین نقد را تا حد زیادی کوتاه و با بحثی در مورد دستاوردها و دشواری‌ها و سایر زمینه‌ها متوازن کرده‌ام. البته این به معنای آن نیست که من از انتقادهای اقتصادی خود، که به هر حال به صورت کامل‌تر در ویراست نخست موجود است، پشیمان نشده‌ام.

ایران، همین‌طور ایالات متحده و تمام جهان، اکنون، در اوایل سال ۲۰۰۳، در وضعیت بسیار پیچیده‌ای قرار دارند و به همین دلیل این که حتی تا زمان انتشار این کتاب، که چندان دور نیست، چه اتفاقی خواهد افتاد ناممکن است.

مبارزات سیاسی مستمر در ایران و در میان ایرانیان پراکنده در سراسر از کشور منجر به این شده است که دیدگاه‌های پراکنده و تعصب‌آمیزی در باره کشور پدید آید و حاملان دیدگاه‌های متنوع تفسیرهای متفاوتی از گذشته ایران داشته باشند. هر تاریخی در مورد ایران به ناچار تفسیرها و تأکیدهایی دربردارد، و در جو موجود ممکن است اختلاف نظر در مورد تفسیرهای من

نسبت به ویراست نخست آن بیشتر باشد. اما هر چه می‌نوشتم به هر حال این اختلاف نظرها را برمی‌انگیخت. تلاش من بر توازن است، اما بی‌علاقگی خود را نسبت به حکومت روحانیان، همچنان که نسبت به هر طرحی برای مداخله از خارج جهت سرنگونی آن، پنهان نمی‌کنم. من به قابلیت‌های مردم ایران برای سر و سامان بخشیدن به امور خود در درازمدت اعتقاد دارم.

اکنون که در سال ۲۰۰۳ در ایالات متحده مشغول نوشتن هستم، متوجه این نکته هستم که بسیاری از ویژگی‌هایی که در این کتاب چه در ایران دوره پهلوی و چه پس از آن حائز اهمیت شمرده شده، اکنون در ایالات متحده به صورتی بسیار آشنای گامی که من ویراست نخست را نوشتم، مشهود است: شکاف‌های عظیم و فزاینده در توزیع درآمد؛ عنایت ویژه به ثروتمندان و قدرتمندان و نادیده گرفتن بی‌سوادان؛ نخوت و تکبر در مورد گذشته و آینده کشور خود، چه در مورد قابلیت‌هایش در سیاست داخلی و خارجی و چه در مورد هدایت الهی آن؛ حرکات و هیولان حکومتی از موضع ایدئولوژیک؛ حملات به آزادی‌های مدنی؛ و سادگی سرده‌ای که دامنگیر کسب و کار و حکومت است. برخی از این ویژگی‌ها در ایران امروز کم‌تر از ایالات متحده مشهود است، گرچه ما بسیاری ویژگی‌های بهتر را هم که در ایران امروز یافت نمی‌شود. انتقاد از چنین مظاهری در ایران، که عموماً مراحجه سیاست‌های حکومتی است تا مردم، به این معنا نیست که نویسنده از خود پسندي یا ناآگاهی از مسائل تا حدی مشابه، و نیز در مواردی متفاوت با کشور خود با مسائل برخورد می‌کند.

از سال ۱۹۸۱ مطالعات عمدتاً مبتنی بر پژوهش فردی و کتاب‌های ژورنالیستی در باره ایران معاصر رونق یافته است. طی این سال‌ها بسیاری از این کتاب‌ها و مقالات را خوانده‌ام، که در آنچه در این‌جا نوشته‌ام تأثیر زیادی داشته است. از آن‌جا که انتشارات دانشگاه ییل برای بازنگری کتاب مهلت محدودی در نظر گرفت، فرصت نیافتم کتاب‌ها و مقالات را بازخوانی کنم، که

به معنای آن است که ارجاعات خاصی که در یادداشت‌ها آمده منعکس‌کنندهٔ دامنهٔ مطالعات من یا کتاب‌های با ارزشی نیست که در گزیدهٔ کتاب‌شناسی (البته تا آن‌جا که به کتاب‌های به زبان انگلیسی مربوط است) به نحو بهتری انعکاس یافته است. به ویژه با توجه به تأکید وب سایت کمپوس وچ بر این که پژوهشگران اهل خاورمیانه با پژوهش‌های جانبدارانه‌شان دارند به مطالعات در حوزه خاورمیانه آسیب می‌رسانند، باید یادآور شوم که چاپ کتاب‌های مهم در حوزهٔ مطالعات ایران در دهه‌های اخیر عمدتاً مرهون پژوهشگران ایرانی است که آثارشان به هیچ‌وجه نازل‌تر یا جانبدارانه‌تر از آثار پژوهشگران غربی نیست. من خود را بسیار وامدار چنین پژوهشگرانی می‌دانم و امیدوارم که بتوانم در آینده‌ای تازه‌ای که در یادداشت‌ها و کتاب‌شناسی آمده مشهود است، پژوهش‌هایم را که راهنمایی برخی از پایان‌نامه‌های آن‌ها را خود بر عهده داشته‌ام.

اشخاص زیر به خاطر خواندن نمونه‌ها، بخشی از دست‌نویس جدید و ارائهٔ پیشنهادهای گوناگون و مفید به من سزاوار پاس‌های صمیمانه‌اند: جهانگیر آموزگار، مازیار بهروز، مارک گازیروفسکی، ریتا هوگلوند، چارلز کوزمان، افشین متین‌دفتری، رودی متهی، و نیرهٔ توحید. ریتا ریمخانی یادداشت‌ها و کتاب‌شناسی را به دقت بازبینی کرد. ویراستان این دست‌نویس دانشگاه ییل، لاریسا هایمرت و لورنس کینی، این طرح را پیشنهاد کردند. برای اثبات شدت که من (و خودشان) این طرح را به موقع و مطابق برنامهٔ درخواستی به انجام برسانیم. چندین ناشر و فرد در ارسال کتاب‌ها و مقاله‌ها برای من بسیار مفید و مؤثر بودند، که از میان آن‌ها لازم است از گلنار مهران در تهران، هوشنگ شهابی در بوستون، ژانت آفاری در شیکاگو، و دوستان در فرانسه - برنار هورکاد، فرهاد خسروخاور، آزاده کیان، یان ریشار و اولیور روی - یاد کنم، که آثار ارسالی برخی از آن‌ها بسیار مفید بوده و در یادداشت‌هایم آمده است.

چند نکته تازه در باره کودتای ۲۸ مرداد، که در مه ۲۰۰۳ اضافه شد، در یادداشت‌ها نیامده اما مبتنی بر کتاب‌های جدیدی است که در ضمیمه کتاب‌شناسی آمده است.

دالته‌توریر

در ژوئن ۲۰۰۳، پس از آن‌که این کتاب به چاپخانه رفته بود، چند تن از بران ایالات متحده اظهارات تهدیدآمیزی نسبت به ایران کردند، و البته در مواردی ظمیه دادند که هیچ طرحی برای حمله نظامی به ایران وجود ندارد. گروه‌های مختلف به اختلاف نظرهای شدید در خصوص سیاست نسبت به ایران در میان دولت ایالات متحده حاکی از آن بود که برخی طرفدار اقدام نظامی بران سرنگونی رژیم ایران هستند، در حالی که دیگران از گزینه‌های مختلفی از مذاکره گرفته تا حمایت از گروه‌های گوناگون ضد رژیم جانبداری می‌کنند. هم‌اکنون چندین سبب تظاهرات گسترده ضد رژیم با هدایت دانشجویان شکل گرفت که انجمنه و علت وجودی آن داخلی بود اما تلویزیون‌های ماهواره‌ای ایرانیان تبعیدی که از مجلس پخش می‌شوند، به آن دامن زدند. بسیاری از تظاهرکنندگان خواهان ارفتن رژیم موجود، و نه صرف اصلاحات در آن، بودند. اکثر تظاهرکنندگان و طرفدارانشان، که از آن‌ها در مطبوعات بین‌المللی و محافل خصوصی نقل قول شده، می‌گفتند که خواستار مداخله ایالات متحده در ایران نیستند بلکه اطمینان دارند که مردم ایران در درازمدت به هدف‌های خود دست خواهند یافت. این موضوع با نایز هم همان گرایش‌هایی را نشان می‌دهند که در این متن از آن‌ها بحث شده است. در جایی که تظاهرات و تهدیدات پیشین بر علیه رژیم شرح داده شده است.

ساتامونیکا، کالیفرنیا

ژوئن ۲۰۰۳ / خرداد ۱۳۸۲